De laatste zorg

Formaliteiten bij overlijden

Informatie voor nabestaanden

(incl. informatie over orgaan- en weefseldonatie
en obductie)

ijsselland ziekenhuis

Samen maken we het verschil.

ysl.nl 010 258 5000

Patiënteninformatie

Inleiding

U heeft deze folder gekregen omdat een naaste uit uw familie of vriendenkring is overleden in het ziekenhuis.
Het zal u moeilijk vallen nu uw aandacht te richten op de formaliteiten die geregeld moeten worden. Deze folder helpt u daarbij. Ook krijgt u uitleg over de zorg die vanuit het ziekenhuis gegeven wordt rondom het overlijden van uw dierbare.

Deze folder bevat veel informatie over uiteenlopende onderwerpen. Gebruik de leeswijzer op de volgende pagina om op te zoeken waar u iets over wilt weten.

LEESWIJZER
Naar welke informatie bent u op zoek?

	pagina
1. Wat gebeurt er als uw naaste in het ziekenhuis is overleden?	**3**
2. Waar moet u aan denken, waar moet u over beslissen?	**5**
Noodzakelijke handelingen	6
Verzorging van de overledene	6
Persoonlijke bezittingen	7
Het mortuarium	8
Kleding	8
Persoonlijke wensen	8
Kosten mortuarium / verzorging	9
3. Wat moet u regelen?	**10**
Uitvaartverzorger inschakelen	11
Als u geen uitvaartverzorger inschakelt	11
4. Bijzondere omstandigheden	**12**
Een niet-natuurlijke dood	13
Als de overledene zijn/haar lichaam ter beschikking heeft gesteld van de wetenschap	13
5. Waar kunt u terecht met uw vragen?	**14**
Verwijsgids	15
BIJLAGE 1: Orgaan- en weefseldonatie	**17**
BIJLAGE 2: Obductie	**20**

1.
Wat gebeurt er als uw naaste in ons ziekenhuis is overleden?

Wat gebeurt er als uw naaste in ons ziekenhuis is overleden?

Als een patiënt in het ziekenhuis overlijdt, zal een arts* de overledene ‘schouwen’, dat wil zeggen: onderzoek doen om officieel vast te stellen:

- dat de patiënt is overleden,
- wat de oorzaak hiervan is, en
- wat eventuele bijkomende omstandigheden zijn.

Deze ‘schouwarts’ vult de overlijdenspapieren in. Soms zal hij of zij u hiervoor aanvullende gegevens vragen.

De schouwarts bespreekt ook met u wat de overledene tijdens zijn of haar leven heeft bepaald over de donatie van organen/weefsel. Soms vraagt de arts toestemming voor obductie.

Een verpleegkundige legt uw naaste netjes in bed.
Hierna kunt u rustig afscheid nemen.

* Als uw naaste ’s avonds of ’s nachts is overleden, kan de schouwarts een dienstdoende arts zijn die u nog niet kent.

2.
Waar moet u aan denken, waar moet u over beslissen?

Waar moet u aan denken, waar moet u over beslissen?

Noodzakelijke handelingen

Als een patiënt in het ziekenhuis overlijdt, zal de verpleging zorgdragen voor een aantal noodzakelijke handelingen.
Denk aan het afdoppen van een infuuslijn of een katheter.
Dit maakt onderdeel uit van de verpleegkundige zorg.

Verzorging van de overledene

Op de patiëntenkamer

Wilt u zelf aanwezig zijn bij of deelnemen aan de verzorging, dan wordt de overledene op de patiëntenkamer verzorgd. Dit gebeurt door de mortuariumbeheerder in opdracht van de nabestaanden.
U vult hiervoor een opdrachtformulier in als u ook uw dierbaren wilt kleden en/of scheren (te verkrijgen bij de mortuariumbeheerder of de verpleging) en u geeft dit aan de verpleging.

In het ziekenhuismortuarium

- Als u niet aanwezig wilt zijn bij de verzorging, dan zal de mortuariummedewerk(st)er de overledene naar het ziekenhuismortuarium overbrengen om hem of haar daar noodzakelijk te verzorgen en uw dierbare in de koeling plaatsen. U kunt er ook voor kiezen om in het mortuarium te helpen bij de verzorging.
  Voor de wenselijke verzorging door de mortuariumbeheerder moet u opdracht geven door een opdrachtformulier (verkrijgbaar bij de mortuariumbeheerder of de verpleging) in te vullen en af te geven bij de verpleging.

- Wilt u niet dat de overledene wordt verzorgd (bijvoorbeeld vanwege religieuze of andere redenen), dan moet u dit direct na het overlijden melden aan de verpleegkundige. Deze geeft het door aan de mortuariumbeheerder.

Verzorging op een andere plaats

- U kunt er ook voor kiezen om de verzorging niet in het ziekenhuis te laten plaatsvinden. U kunt dit later met de door u ingeschakelde uitvaartverzorger bespreken.
- Indien u geen gebruik wilt maken van de mortuariumfaciliteiten en koeling geeft u aan de uitvaartverzorger opdracht om de overledene zo spoedig mogelijk (binnen 3 uur na overlijden) over te brengen.
  Om het lichaam in een goede staat te houden, is het nodig om uiterlijk 3 uur na overlijden te starten met het koelen van het lichaam.
- De uitvaartverzorger mag de overledene niet ophalen van de verpleegafdeling, dat doet de mortuariumbeheerder.
  Deze brengt de overledene naar het mortuarium, voert de verplichte noodzakelijke zorg uit en draagt de overledene daarna over aan de uitvaartondernemer.
  Als dit binnen 3 uur na overlijden gebeurt, zijn er geen kosten aan verbonden voor de nabestaanden.
- Geeft u de uitvaartverzorger niet de opdracht om de overledene binnen 3 uur na overlijden over te brengen of voert de uitvaartverzorger deze opdracht niet (tijdig) uit, dan zal het ziekenhuis om redenen van zorg voor de overledene en hygiëne alsnog aan de mortuariumbeheerder verzoeken om te beginnen met het koelen van de overledene.

Persoonlijke bezittingen

De persoonlijke bezittingen van de overledene worden op de verpleegafdeling bewaard.

⇨ **Tip:**

Neem persoonlijke bezittingen van de overledene direct mee van de afdeling, haal deze zo snel mogelijk op of laat ze ophalen. Zo kunt u misverstanden of zoekraken voorkomen. Als bewijs van ontvangst zullen wij u vragen een formulier te ondertekenen.

Persoonlijke bezittingen die met de overledene meegaan naar het ziekenhuismortuarium, vallen niet onder verantwoording van de mortuariumbeheerder.

Het mortuarium

Elke overledene verblijft voor korte of langere tijd in het mortuarium van het ziekenhuis.

- Het ziekenhuis heeft de eerste verzorging van de overledene en het beheer van het mortuarium opgedragen aan een gespecialiseerde mortuariumbeheerder (CMO) (contactgegevens: zie pag. 15).
- Voor de verdere zorg voor de overledene en het regelen van de uitvaart moet u zelf een uitvaartverzorger inschakelen (p. 11).

Het IJsselland Ziekenhuis heeft geen mogelijkheid voor rouwfaciliteiten, de uitvaartverzorger zal u deze bieden.
Deze zal ook zorgdragen voor het overbrengen van de overledene naar een uitvaartcentrum.

Kleding

- Als u dat wilt, kunt u de kleding, waarin de overledene gekleed moet worden, in het ziekenhuis achterlaten. Dan kan de mortuariumbeheerder de verzorging compleet uitvoeren.
- U kunt de kleding ook aan de uitvaartverzorger geven, zodat de overledene daarin gekleed kan worden voor het opbaren.

Persoonlijke wensen

- Als er persoonlijke wensen zijn met betrekking tot make-up, kleding, sieraden e.d. kunt u deze kenbaar maken aan de verpleegkundige. Deze zal uw wensen overbrengen aan de mortuariumbeheerder.
- De ruimte en faciliteiten van het mortuarium van ons ziekenhuis zijn ook geschikt voor het uitvoeren van speciale wensen als het gaat om het verzorgen van de overledene of het uitvoeren van rituelen.

Neem hiervoor contact op met uw uitvaartverzorger. Deze zal met u en met de mortuariumbeheerder afspraken maken om uw speciale wensen en rituelen in het mortuarium van het ziekenhuis of in het rouwcentrum van uw keuze te laten plaatsvinden.

Kosten mortuarium / verzorging

- De nabestaanden betalen de mortuariumbeheerder voor het gebruik van het mortuarium en het koelen van de overledene. Als u een uitvaartverzorger inschakelt, vindt u deze kosten meestal terug op de rekening van de uitvaartverzorger en ontvangt u dus geen aparte rekening.
- Als het ziekenhuismortuarium de verzorging van de overledene niet hoeft uit te voeren en als de overledene binnen 3 uur na overlijden wordt overgebracht naar een andere locatie, dan worden geen kosten in rekening gebracht. Na deze termijn geldt een vast tarief.
- De kostenberekening gebeurt zonder tussenkomst, maar met medeweten van het ziekenhuis.
- Wij wijzen u erop dat de kosten van het gebruik van het mortuarium en voor de verzorging van de overledene géén onderdeel zijn van het tarief van het ziekenhuis en niet zijn opgenomen in de ziektekostenverzekeringen. Deze kosten moeten dus apart betaald worden.
- Wanneer nog obductie of weefsel-/orgaandonatie moet worden verricht, worden, tot het moment dat die heeft plaatsgevonden, geen aanvullende kosten in rekening gebracht behalve voor de kosten voor de verzorging.

Brochure

Meer informatie over de noodzakelijke handelingen en wenselijke zorg na overlijden vindt u op de website van de brancheorganisatie postmortale zorg (www.stillezorg.nl)

3.
Wat moet u regelen?

Wat moet u regelen?

Uitvaartverzorger inschakelen

Als u dat wenst, kunt u een uitvaartverzorger inschakelen.
Deze kan zorgen voor:

- het afhalen van de overlijdenspapieren;
- het vervullen van de vereiste formaliteiten bij de ambtenaar van de Burgerlijke Stand van de gemeente Capelle aan den IJssel.

Als uw naaste een uitvaartpolis had, belt u met de uitvaartverzekeraar.

Wij wijzen u erop dat onze verpleegkundigen en de mortuariumbeheerder/-medewerk(st)ers u geen advies mogen geven over de keuze voor een uitvaartverzorger.

Als u geen uitvaartverzorger inschakelt

Als u de formaliteiten zelf wilt afwikkelen, dan moet u met het volgende rekening houden:

- U moet de mortuariumbeheerder bellen om af te spreken wanneer u de overlijdenspapieren kunt ophalen (contactgegevens: zie pag. 15).
- De overlijdenspapieren bezorgt u bij de ambtenaar van de Burgerlijke Stand in de gemeente Capelle aan den IJssel. Dit kan op afspraak.
- Bij het bezoek aan de ambtenaar van de Burgerlijke Stand neemt u, voor zover van toepassing, het trouwboekje van de overledene mee. Ook geeft u aan de ambtenaar op hoeveel uittreksels van de overlijdensakte u wilt ontvangen. Deze heeft u o.a. nodig bij het afwikkelen van formaliteiten voor bank, pensioenverzekering, ziektekostenverzekering, etc.
- Verder moet u regelen dat het lichaam van de overledene wordt overgebracht naar huis, rouwcentrum of andere plek waar hij of zij wordt opgebaard (lees ook de informatie op p. 8/9).

4.
Bijzondere omstandigheden

Een niet-natuurlijke dood

We spreken van een niet-natuurlijke dood als iemand door een niet-natuurlijke oorzaak is overleden. Hieronder vallen bijvoorbeeld een (verkeers)ongeval, een misdrijf, euthanasie, maar ook een medische fout.

De arts, die het overlijden constateert, meldt dit aan de betrokken instanties. Politie en justitie zullen vervolgens zo nodig een onderzoek naar de doodsoorzaak instellen.
Zolang dit onderzoek loopt, kan het lichaam van de overledene nog niet worden verzorgd en is rouwbezoek niet mogelijk.
Dat kan pas wanneer de officier van justitie de overledene heeft vrijgegeven.

Als de overledene zijn/haar lichaam ter beschikking heeft gesteld van de wetenschap

Heeft uw naaste zich tijdens zijn of haar leven aangemeld om zijn of haar lichaam ter beschikking te stellen van de wetenschap, dan kunt u als nabestaanden alleen afscheid nemen op de verpleegafdeling. De reden hiervoor is dat het lichaam snel moet worden overgebracht naar de universiteit.
Om de overledene aan te melden bij de faculteit dient een codicil bij de overledene aanwezig te zijn.

Soms gaat de terbeschikkingstelling niet door. De universiteit kan bijvoorbeeld besluiten om het lichaam van uw naaste niet te accepteren voor wetenschappelijk onderzoek.
U moet dan alsnog een uitvaart regelen.

5.
Waar kunt u terecht met uw vragen?

Waar kunt u terecht met uw vragen?

Wanneer u vragen heeft, kunt u deze natuurlijk altijd stellen aan de verpleegkundige van de afdeling, de behandelend arts of uw huisarts.
Raadpleeg zo nodig ook de onderstaande verwijsgids.

Verwijsgids

Verzorging van de overledene

Mortuariumbeheerder

Cura Mortu Orum (C.M.O.)

- www.curamortuorum.nl
- tel. 085-0496900
- info.cmo@zdg.nl
- Brochure **Noodzakelijke handelingen en wenselijke zorg na overlijden – informatie voor nabestaanden** (zie pag. 9), ook verkrijgbaar bij Patiëntenvoorlichting (contactgegevens: zie pag. 16)

Rouwbegeleiding

Landelijk Steunpunt Verlies (L.S.R.)

- www.steunbijverlies.nl
- Hulp- en advies, bel: 06 – 35 655 226
- of mail naar info@steunbijverlies.nl

Zingeving en Ethiek IJsselland Ziekenhuis

Afspraak maken:

- via telefoonnummer **010 – 258 52 50**, of
- bel de receptie **010 – 258 5000** en vraag naar een van de geestelijk verzorgers.

Orgaan- en weefseldonatie

Donatiecoördinator

Heeft u vragen over de donatieprocedure in ons ziekenhuis, dan kunt u een mail sturen naar onze donatiecoördinator: **donatiefunctionaris@ysl.nl**

Transplantatiestichting

Met overige vragen en voor meer informatie over orgaan- en weefseldonatie kunt u terecht bij:

- Nederlandse Transplantatie Stichting: orgaandonatie.nl
- De medewerkers van de Donorinfolijn geven graag antwoord op je vragen over orgaandonatie, weefseldonatie of jouw keuze in het Donorregister. **0900 – 821 21 66** (lokaal tarief) (ma t/m vr 8.30 – 19.00 uur)
- vragen@transplantatiestichting.nl

Brochures aanvragen / Patiëntenvoorlichting

Heeft u hulp nodig bij het zoeken naar informatie?
De balie Patiëntenvoorlichting vindt u in de centrale hal.
Telefoon: **010 – 258 5137**
Openingstijden: maandag, dinsdag en donderdag 09.30 – 12.00 en 13.00 - 16.30 uur

BIJLAGE 1
Orgaan- en weefseldonatie

Orgaan- en weefseldonatie

Als een patiënt is overleden of als het overlijden onafwendbaar is, zal een arts beoordelen of organen en/of weefsels gedoneerd kunnen worden. Als dat zo is, zal de arts het Donorregister raadplegen.

In het Donorregister is de keuze, die de overledene heeft vastgelegd, geregistreerd. Heeft de overledene geen keuze vastgelegd, dan is deze geregistreerd met ‘geen bezwaar’.

- Is de uitkomst ‘toestemming’ of ‘geen bezwaar’ dan zal de arts de naasten informeren over deze uitkomst. Als de nabestaanden aannemelijk kunnen maken dat donatie niet gewenst is, dan zal donatie niet doorgaan.
- Ook kan er zijn vastgelegd ‘keuze aan nabestaanden’ of ‘keuze aan specifiek persoon’. In dat geval zal de arts in gesprek gaan over donatie met de nabestaanden of specifieke persoon.

Niet iedereen kan donor zijn. Mogelijk zijn na het overlijden niet alle organen en/of weefsels (meer) geschikt voor transplantatie.
Om te kunnen beoordelen of een orgaan of weefsels geschikt zijn voor donatie, worden verschillende onderzoeken gedaan.
Verder krijgt u als nabestaande vragen over in het verleden doorgemaakte ziekten, medicijngebruik, leefwijze en andere gewoonten van de overledene.

Het doel van een donatie

- Door donatie kan het leven van andere mensen worden gered of de kwaliteit van hun leven kan worden verbeterd.
- Met donorhuid worden patiënten met brandwonden behandeld. Door aanbrengen van donorhuid vermindert de pijn, wordt de kans op infecties kleiner en zal een betere wondgenezing worden bereikt met minder kans op littekens.
- Patiënten die geholpen worden met hoornvliezen zullen weer kunnen zien.

- Het botweefsel dat door een donor beschikbaar is gesteld, kan voorkomen dat bij de ontvanger een arm of been moet worden geamputeerd.

Wat gebeurt er tijdens een donatie?

De operatie om organen uit te nemen, vindt plaats in de operatiekamer. Bij weefsels kan dat ook in het mortuarium of in de obductiekamer gebeuren. De operatie gebeurt zorgvuldig en met respect voor de overledene.

Na de donatie

Nadat de donatieprocedure is afgerond, wordt de overledene vervoerd naar de plaats waar hij of zij wordt opgebaard.
De overledene kan gewoon worden opgebaard. Het uitnemen van weefsels gebeurt niet op plaatsen die zichtbaar zijn bij het opbaren. Als u daar prijs op stelt, ontvangt u van de NTS bericht over de gedoneerde weefsels of organen.

Mocht er na de donatie nog extra verzorging van de overledene nodig zijn, neem dan contact op met de mortuariumbeheerder (contactgegevens: zie pag. 15). Dit gebeurt kosteloos, ook als de overledene op dat moment al is overgebracht naar huis of naar een rouwcentrum.

Kosten

De kosten van een donatie komen niet ten laste van de nabestaanden. De kosten voor het koelen van de overledene worden tot drie uur na donatie gereed door NTS betaald. Deze informatie moet u doorgeven aan de door u gekozen uitvaartondernemer.

Heeft u nog vragen?

Dan kunt u:

- een brochure over orgaan- of weefseldonatie opvragen;
- contact opnemen met de donatiecoördinator;
- contact opnemen met de Transplantatiestichting.

Kijk in de Verwijsgids op pagina 16 voor de contactgegevens.

BIJLAGE 2
Obductie

Obductie

De behandelend arts of de arts die de dood heeft geconstateerd kan u vragen of u toestemming geeft voor obductie (ook wel ‘autopsie’ of ‘sectie’ genoemd).
Dit is een inwendig onderzoek op een overleden persoon door een patholoog (een medisch specialist). Bij een obductie onderzoekt een patholoog vrijwel alle organen van de overledene.

Het doel van een obductie

Het doel van een obductie kan zijn:

- een onderzoek naar de oorzaak van het overlijden en de toedracht hiervan;
- een onderzoek naar de resultaten van een medische behandeling;
- het belang van de wetenschap; van veel ziekten is een groot deel van de kennis ontleend aan studies van obductiemateriaal.

Wanneer u als nabestaanden veel vragen heeft over de oorzaak van overlijden, kan een antwoord, te verkrijgen door obductie, heel belangrijk zijn. Denkt u hierbij aan ziekten die in bepaalde families meer voorkomen of aan erfelijke aspecten. Ook voor de verwerking van verdriet en rouw kan het belangrijk zijn dat deze vragen een antwoord krijgen.

Hoe gaat een obductie in zijn werk?

Een obductie kunt u vergelijken met een operatie waarbij de organen één voor één uit het lichaam worden verwijderd. Ook wordt een klein stukje weefsel uit elk orgaan genomen om microscopisch te onderzoeken. Daarna worden de organen teruggeplaatst in het lichaam. De wond wordt met hechtingen gesloten en zo veel mogelijk gecamoufleerd zodat dit bij het opbaren onzichtbaar is.

Het bewaren van weefsel en organen

Er zijn omstandigheden waarin één of meer (delen van) organen of weefsel langer worden bewaard.
Organen, waarvan het onderzoek nog niet kan worden afgerond, bijvoorbeeld de hersenen, worden niet meteen weer teruggeplaatst.

Deze organen of weefsels worden niet met de overledene mee begraven of gecremeerd. Zij worden later alsnog apart gecremeerd door het ziekenhuis, behalve als ze bewaard blijven voor onderwijsdoeleinden. Als u hiertegen bezwaar heeft, kunt u dit kenbaar maken aan de arts.

Toestemming

Voor een obductie is toestemming van de nabestaanden nodig.
De arts legt u de toestemmingsprocedure uit.

- Geeft u geen toestemming, dan wordt geen obductie gedaan.
- Bij obductie van de schedel is aparte toestemming vereist.
- U kunt ook beperkt toestemming geven. U bepaalt dan wat wel en niet onderzocht mag worden.
- U kunt ook toestemming geven onder bepaalde voorwaarden, bijvoorbeeld dat organen niet worden bewaard.

Wanneer is geen toestemming nodig

- Als de patiënt (16 jaar of ouder) een verklaring heeft ondertekend waarin hij/zij om obductie vraagt of hiervoor toestemming geeft, is geen toestemming van de nabestaanden nodig.
- Bij een gerechtelijke sectie is geen toestemming nodig van de nabestaanden omdat deze plaatsvindt op last van de officier van justitie.

Na de obductie

Nadat de obductie is afgerond, wordt de overledene vervoerd naar de plaats waar hij/zij wordt opgebaard. De kleding waarin de overledene gekleed moet worden, kunt u aan de uitvaarverzorger overhandigen. Hij zal verder zorg dragen voor de verzorging van de overledene.

De uitslag

- De uitslag van de bevindingen bij obductie is over het algemeen na 6 weken bekend.
- De patholoog deelt zijn bevindingen mee aan de arts die de overledene heeft behandeld of aan de arts die de obductie heeft aangevraagd. De arts stuurt deze gegevens ook naar de huisarts van de overledene.
- Als u het op prijs stelt, wordt er voor u na 6 tot 8 weken een afspraak gemaakt met de behandelend arts. Vraag bij het maken van de afspraak of de definitieve uitslag al binnen is.
- Ook kunt u de uitslag met uw huisarts bespreken als daar uw voorkeur naar uit gaat.
- In geval van een gerechtelijke obductie licht de gerechtelijk patholoog alleen de officier van justitie in.

Kosten

De kosten van een obductie (al dan niet op verzoek van de nabestaanden) komen niet ten laste van de nabestaanden, uitgezonderd de standaard mortuariumkosten voor het koelen van de overledene.

Heeft u nog vragen over obductie?

Bespreek uw vragen met de arts.

Informatie over onderzoek na overlijden van kinderen vindt u via het Erfocentrum, website www.erfelijkheid.nl.